

Socialhögskolan vid Lunds universitet
SOPA 63
Vt-08

Den gyllene medelvägen

- En diskussion kring unga invandrares erfarenheter av mötet mellan ursprunglig och svensk kultur och hur detta har påverkat valet av identitet

Författare: Indira Burekovic

Handledare: Jan Magnusson
Examinator: Jonas Olofsson

Abstract

Author: Indira Burekovic

Title: The golden mean – a discussion about young immigrants experiences of the meeting between their original culture and swedish culture and what impact this has had on their choice of identity.

Supervisor: Jan Magnusson

Assessor: Jonas Olofsson

The purpose of this study was to discuss young immigrant's experiences of the meeting between their original culture and swedish culture. In this discussion certain emphasis is laid on the formation of identity. In a more specific manner the aim was to find out which underlying circumstances contributed to the individuals choice in considering him- or herself as swedish or not and what these circumstances depended on.

The empirical material of this study consists of five lifestories based on the methodological study of narrative. I have analyzed the material with help from Anthony Giddens' theory of structuration with starting point in the conception of ontological safety. I identified four different themes that frequently recured in each lifestory: identity in migration- and integrationsprocesses, the open doors of globalization, "swedish" identity and belonging in two cultures. From these themes I have been able to draw following conclusions: firstly, young immigrants refuse to choose one national identity because they find elements too identify with in both countrie's cultures. Instead they integrate the two and form an identity and lifestyle that suit their person and with which they feel secure. Secondly the results show that globalization has had both a positive and negativ impact on the forming of a persons identity. Positive because it has made it easier for young immigrants to keep in touch with and visit their homecountry which consequently makes it easier for them to identify with their original culture and negative because globalization has made identities more fragmented and of less significance for the individual.

Key words: young immigrant, national identity, globalization, ontological safety

*But, I, too, have ropes around my neck. I have them to this day, pulling me this way and that, East and West, the nooses tightening, commanding, **choose, choose.***

I buck, I snort, I whinny, I rear, I kick. Ropes, I do not choose between you. Lassoos, lariants, I choose neither of you, and both. Do you hear? I Refuse to choose.

(Rushdie 1994:211)

” Det känns som att jag har öppna gränser till båda länderna, det hade varit värst att välja, det hade varit, det är lite som att välja mellan mamma och pappa, så det, det går inte.”

– Fatima

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 PROBLEMFÖRMULERING.....	1
1.2 SYFTE.....	2
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.4 KOPPLING TILL SOCIALT ARBETE.....	2
1.5 DEFINITION AV NYCKELBEGREPP.....	2
1.6 METOD	5
1.7 URVAL OCH AVGRÄNSNING	7
1.8 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	9
2. TIDIGARE FORSKNING.....	10
3. TEORI.....	12
3.1 STRUKTURERINGSTEORI	12
3.1.1 Ontologisk trygghet.....	12
3.1.2 "Selfsameness"	13
4. PRESENTATION OCH ANALYS AV EMPIRI.....	15
4.1 IDENTITETENS OLIKA SKEPNADER	15
4.1.2 Identitet i migrations- och integrationsprocessen.....	15
4.2 GLOBALISERINGENS INTÅG	19
4.2.1 Globaliseringens öppna dörrar	19
4.2.2 "Svensk" identitet.....	21
4.2.3 Dubbel kulturell tillhörighet.....	24
5. SLUTDISKUSSION	30
6. REFERENSLISTA.....	32

Förord

Först och främst vill jag rikta ett stort tack till mina berättare för att de med uppriktighet och ärlighet berättade sina livsberättelser. Tack för att jag fick ta del av era erfarenheter, upplevelser, tankar och känslor.

Jag vill även tacka min handledare, Jan Magnusson, för hans tålamod, hans vägledning och för hans försök att få mig att tänka utanför kartongen.

Slutligen vill jag tacka min man och min familj som kom i närkamp med min frustration och irritation men även glädje under uppsatsskrivandet.

Tack!

Indira Burekovic

Maj, 2008

1. Inledning

1.1 Problemformulering

”Identitetsfrågan blir aktuell först när någon förändring sker, när hjulspåren tar slut och när individen eller omgivningen plötsligt inte är som de brukade vara” (Ahmadi, 2000:159). Detta sker vid förändring av individers livssituation som exempelvis migration och invandring (a.a.). Det är först när rutinerna försvinner som individen uppmärksammar deras betydelse. När människor inte längre klarar av att upprätthålla sina rutiner uppstår enligt Giddens kritiska situationer. Dessa kan ses som radikala förändringar av vardagslivet och har ofta långtgående konsekvenser för ett flertal individer (Johansson, 2007).

Kulturella och nationella identiteter skapades i det moderna samhället parallellt med industrialismens intåg och framgång. Individer uppfostrades till att bevara sina kulturella och nationella identiteter i syfte att skydda de nationella gränserna för industrin, kapitalet och marknaden (Ahmadi, 2000). I den litteratur som jag har tagit del av framkommer det att situationen idag är en helt annan. I och med globaliseringens utveckling och snabba spridning pratar vissa forskare om geografins död och nationalstaternas minskade betydelse. Det finns en mängd teorier om hur, när och varför individer skapar sina kulturella eller nationella egenskaper. Somliga forskare menar att individen medvetet väljer sin identitet, andra menar att det beror på socialisationsprocessen och ytterligare andra att det beror på den symboliska interaktionismen. Emellertid finns det även många forskare som hävdar att identitetsskapande är en ständigt pågående process.

Ahmadi (2000) skriver att migration, dvs. uppbrottet från det gamla livet, samhället och människorna kan innebära en frigörelse för individen då denna får en större frihet att omdefiniera sin identitet och historia till något som han/hon själv väljer. Detta är mycket intressant då man jämför det med Alsmarks (1997) resonemang kring betydelsen om en individs ”hemmahörande” i en social grupp som individen kan identifiera sig med och som han menar skapar trygghet och stabilitet i tillvaron. Båda synpunkter är intressanta och bereder väg för en fängslande diskussion. Innebär migration verkligen den frigörelse för individens identitet som Ahmadi talar om? Vem är det som väljer individens identitet; individen själv eller samhället?

Globaliseringen befinner sig inte utanför våra liv, långt borta från oss. Istället är globaliseringen i hög grad i vår närhet och i våra liv. Den påverkar individens tillvaro och inre liv på diverse olika sätt. Människors liv påverkas dagligen av globaliseringens krafter då dessa träder in i våra liv via Internet, media och populärkulturen. Dessutom påverkar globaliseringen

våra liv då vi idag lättare kan ha personliga kontakter med människor från andra länder och kulturer (Paolini, 1999).

Temat till denna uppsats är något som jag länge gått och grubblat över då det med jämna mellanrum gör sig påmint i mitt liv. Jag är en ung invandrare. Lite här och var blir jag bemött av människor som tar för givet att jag är svensk och att jag betraktar mig själv som svensk. När jag talar om för dem att jag inte anser mig själv vara svensk blir de förvånade och smått förfärade. Detta har resulterat i att jag börjat fundera över hur andra individer som tillhör kategorin unga invandrare ser på sig och sin nationella identitet.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att diskutera unga invandrades erfarenheter av mötet mellan ursprunglig och svensk kultur. I diskussionen läggs särskild vikt vid identitetsbegreppet. Det är av betydelse att poängtera att jag inte avser beakta ekonomiska och sociala aspekter på integration.

1.3 Frågeställningar

- Vilka faktorer ligger bakom huruvida individen betraktar sig som svensk eller inte?
- Vad beror dessa faktorer på?

1.4 Koppling till socialt arbete

Då socialt arbete är en bred yrkeskategori är det stor sannolikhet att de flesta socialarbetare kommer, någon gång, i sitt arbete träffa på och ha att göra med invandrare i olika åldrar. För att man skall ha en större förståelse för invandrades situation, känslor av vilshenhet och ångest är det bra att vara medveten om vilka stötar en individs identitet får ta vid migration och invandring. Det är även betydelsefullt för socialarbetaren att veta att vår identitet är en av de basala aspekterna för vår möjlighet att känna trygghet i vardagen.

1.5 Definition av nyckelbegrepp

Eftersom jag tycker att de tre olika identiteterna: kulturell, etnisk och nationell alla är viktiga i individers liv har jag valt att definiera var och ett då jag kommer att referera till alla tre i olika sammanhang i min analys. Kombinationen av alla tre identiteter är särskilt viktig då man talar om unga invandrare eftersom de har två nationer att identifiera sig med och därmed två kulturer. Som Hettne, Sverker och Østergård säger ”utan kulturell reproduktion skulle

nationalism inte finnas” (Hettne, et al. 1998:247). Vidare vill jag tydliggöra vilka aspekter av begreppet ”svensk identitet” jag ämnar belysa. Jag är medveten om att detta begrepp är av mångfasetterad karaktär och kan därtill analyseras och ses ur diverse olika aspekter och synvinklar. Av den orsaken vill jag betona att jag i denna uppsats valt att diskutera de delar av ”svensk identitet” som kan hänföras till etnisk bakgrund.

Identitet

Enligt Alsmark (1997) handlar identitet om en skapande process mellan jagstyrka, självständighet och självförståelse i förening med samhörighet och gruppsolidaritet. Dessutom menar han att identitet även handlar om ett slags hemmahörande på ett personligt- individuellt plan och på ett kollektivt- gruppmissigt plan. Han vidareutvecklar denna dubbla process med hjälp av Eric H. Eriksons (1968) uppfattning om att denna process både handlar om individens innersta och något som befinner sig i centrum av hans/hennes kultur. Detta betyder att individen inte upplever någon känsla av främlingskap inför varken sig själv eller andra inom sin grupp. Alltså är identitet något bra att ha, det skapar trygghet och stabilitet i tillvaron (Alsmark, 1997).

Inom sociologin pratar man om två typer av identitet; objektiv och personlig. Objektiv identitet handlar om de egenskaper som andra tillskriver en och personlig identitet handlar om en utvecklingsprocess via vilken vi skapar en uppfattning om oss själva som en unik varelse med unika relationer till omvärlden. Idén om den personliga identiteten bygger på den symboliska interaktionismen vilken betonar individens kontinuerliga samspel med yttrevärlden vilken bidrar till skapandet och formandet av individens upplevelse av sig själv. Slutligen menar Giddens att ”vi själva är de bästa resurser vi har för att definiera vilka vi är, varifrån vi har kommit och vad vi ska bli” (Giddens, 2003:44).

Kulturell identitet

Kulturell identitet anses härstamma från gemensamma historiska erfarenheter, myter och symboler vilka binder oss till ”ett enda folk” med oföränderliga och regelbundna referens- och meningsramar (Ahmadi, 2000; Hall, 1999). Hall (1999) spinner vidare på detta argument och menar att det finns en annan syn på kulturell identitet där man menar att denna tillhör framtiden lika mycket som det förflutna. Den är historiskt betingad vilket betyder att den är konkret i viss bemärkelse men undergår ideligen nya förändringar.

Etnisk identitet

Giddens (2003) definierar etnicitet som något som inbegriper en kulturell praxis och kulturella värderingar som särskiljer en grupp från andra. Enligt Cronlund (2004) får individen sin etniska identitet av sina föräldrar och sin omgivning, dvs. sin etniska grupp, via socialisationsprocessen. Via denna process införlivar individen den livsstil, traditioner normer och värderingar som kännetecknar det samhälle de växer upp i. Allwood (2000) påpekar att etniska grupper kan identifieras via faktorer som ett gemensamt språk eller religion, att de bebor en gemensam landyta eller att de har en gemensam kultur och historia. Vidare skriver han att etniska identiteter bäst kan ses som historiska sociala konstruktioner men att de, trots detta, är känslomässigt viktiga för de flesta människor.

Nationell identitet

Nationell identitet uppstår då individen har en viss nation som identifikationsobjekt och då denna nation står för gemensamma mänskliga erfarenheter. Erfarenheterna kan variera och vara allt från krig till demokrati. Individen identifierar sig med "sin" nation. Hon ser sig som till exempel "svensk", "kurd" eller "svenskkurd". Hur en nationell identitet ter sig beror helt på de erfarenheter som ligger till grund för identifieringen. Nationella identiteter kan ses som inkluderande eller exkluderande. Till den inkluderande identiteten kan vem som helst ansluta sig. Identitetens egenskaper utgörs av kriterier som exempelvis språkkunskap eller laglydnad. Den exkluderande identitet utmärks istället av kännetecknen där tillhörigheten inte kan väljas. Exempelvis kan dessa vara födelseort och hudfärg. Graden av inklusion eller exklusion har betydelse för hur medborgarskapet kommer att se ut. En inkluderande nationell identitet betonar vikten av egenskaper som behövs i ett demokratiskt samhälle för att upprätthålla sitt medborgarskap medan man i en exkluderande nationell identitet lägger vikt vid egenskaper som i ett demokratiskt samhälle inte har den ringaste betydelse för upprätthållandet av sitt medborgarskap. Utifrån dessa två nationella identiteter skulle faktumet att vara "svensk" kunna betyda två helt olika saker. Att man, å ena sidan, respekterar landets statsskick och lagar samt att man lär sig det svenska språket medan det å andra sidan bara hade betytt att man är född i Sverige och därmed ser ut på ett specifikt sätt (Lödén, 2005).

Unga invandrare

I denna uppsats utgår jag från min egen definition av "unga invandrare" som är de individer som är mellan 20-25 år och som invandrat till Sverige när de var relativt unga dvs. när de var runt 7-9 år.

Migration

Migration delas upp i två delar, immigration och emigration. Immigration betyder att människor flyttar till ett land för att bosätta sig där och emigration innebär att människor lämnar ett land för att få sin utkomst i ett annat. Alltså betyder migration kortfattat förflyttningar av människor mellan länder (Giddens, 2003).

Integration

Integration är en strategi för invandrare att anpassa sig till livet i det nya landet, alltså majoritetssamhället, samtidigt som man bevarar en viss kulturell integritet genom att man vidmakthåller centrala normer, värderingar och traditioner utifrån vilka man vill leva sitt liv. I Sverige idag anses integration vara den strategi som är mest fördelaktig för både samhället och individen (Almqvist & Broberg, 2000). Vidare innefattar integrationsbegreppet jämlikhet för invandrare att ta del av både de fri- och rättigheter som gäller i mottagarlandet och den rätt till välfärden som de andra medborgarna har. Man strävar mot att invandrare ska ha samma möjligheter i samhället vilket inbegriper bl.a. utbildning och arbetsmarknad, men även att de har samma skyldigheter. Sammanfattningsvis kan sägas att integration huvudsakligen handlar om att invandrare ges samma rättigheter och möjligheter i samhället som resten av befolkningen, men även samma skyldigheter (Castles & Miller, 2003).

1.6 Metod

Med anledning av mitt intresse för mina intervjupersoners unika liv, utveckling, erfarenheter, känslor och tankar kring ämnet föll det sig naturligt att utgå från en kvalitativ studie baserad på livsberättelser med utgångspunkt i narrativ forskning. Ekman (2004:16) skriver att ”en livsberättelse är inte bara en rad berättelser staplade på varandra, berättelserna är relaterade till varandra. Varje gång en ny berättelse läggs till livsberättelsen är den på något sätt relaterad till de övriga berättelser som livsberättelsen byggs upp av”. Att använda sig av livsberättelser i sin undersökning inbegriper även att man står inför uppgiften att analysera ett empiriskt material (a.a.). Då jag önskade att empirin till min uppsats skulle vara så originell och naturlig som möjligt konstaterade jag att kvalitativa intervjuer, som jag ursprungligen ville använda mig av, inte var den rätta metoden för att uppnå detta. Utgången av det hade blivit att jag, styrd av min förförståelse, valde frågor/teman som skulle styra in intervjun/samtalet på de ämnen och teman som jag fann väsentliga eller intressanta. Eftersom jag inte ställde frågor och insamlandet av

empirin därmed inte baserades på intervjuer kommer jag fortsättningsvis att referera till mina informanter i form av berättare.

Därmed bad jag dem berätta sin livshistoria inom vissa specifikt angivna ramar inom vilka jag ville att de skulle hålla sig. Då var och en är speciell för min undersökning, eftersom de flytt från sitt land och till följd därav växt upp med två kulturer, bad jag dem kronologiskt berätta om: livet i hemlandet, flykten, den allra första tiden i Sverige, livet i Sverige och framtiden. (För detaljerat urval se nedan). Ekman (2004) menar att berättelser av olika individer ofta kan te sig likartat eftersom personerna berättar det som förväntas. Så är fallet vad gäller de berättelser som jag lyssnade på. Samtidigt som varje berättelse är unik finns det åtskilliga likheter både vad gäller upplevda händelser som upplevda känslor.

”Att lyssna är något annat än att höra.” (Ahlberg 2004:73). För att man skall höra krävs det att man är närvarande med alla sinnen, att man är intresserad för både berättaren och berättelsen samt att man visar sitt engagemang. Samspelet mellan berättaren och lyssnaren betyder att berättelsen formas av de tillsammans (a.a.). Sammanlagt fick jag ta del av fem livsberättelser där fyra var ansikte mot ansikte med berättaren och en framfördes på papper. Under berättelsetillfällena såg jag till att det var lugn och ro omkring oss och att berättaren kände sig avslappnad och redo. Under berättandets gång bekräftade jag berättaren kontinuerligt med instämmanden, nickar och enstaka korta förtydligande frågor. Jag antecknade inte utan fokuserade helt på berättaren och berättelsen. Istället hade jag en bandspelare till min hjälp med vilken jag spelade in hela berättelsen.

För att kunna analysera en berättelse krävs det att man har materialet på papper (Skott, 2004). Alltså tedde det sig självklart för mig att transkribera alla berättelser för att på så sätt lättare överblicka, förstå och analysera de. ”När det talade ordet blir fixerat i skrift ökar förutsättningarna för ett kritiskt medvetande. Genom avståndet till själva språkhandlingen kan vi reflektera över vad som sagts” (Skott 2004:68). Vidare menar hon att det på så vis skapas en distans till det sagda och att man då har större möjlighet att anta en kritiskt neutral hållning vilket i sig väger upp det inflytande som vår förförståelse hade under berättelsens gång (a.a.).

Som forskare måste man vara medveten om hur man själv fungerar, vilken ens förförståelse är och vilka eventuella fördomar man har. Faktumet är att det är omöjligt att frigöra sig från dessa subjektiva referensramar, men medvetenheten om dessa ses som en objektivt givna utgångspunkt för ens forskningsarbete (Holme & Solvang, 1997). Därmed vill jag framhålla att jag har en etablerad förförståelse om mitt undersökningsämne eftersom jag själv tillhör gruppen unga invandrare. Jag är medveten om att detta ökar risken för att jag kanske antar en mer subjektiv syn på undersökningsämnet men förhoppningsvis leder min

medvetenhet om detta till att jag inte har gjort det. Med anledning av detta valde jag bort kvalitativa intervjuer som tillvägagångssätt för insamlandet av empirin för att distansera mig så mycket som möjligt och för att ha så lite inflytande över berättandet som möjligt. Jag är medveten om att min förförståelse ändå fick utrymme att lysa igenom med hjälp av de ramar som jag hade ställt upp för livsberättelsen. Men förhoppningsvis höll den sig gömd under själva berättandet. Holme och Solvang hävdar att medvetenheten innebär att man som forskare kan skapa ett entydigt förhållande till sina intressen vilket resulterar i att man kan ha en distans till dem i sin undersökning (a.a.). Slutligen menar May (2001) att man inte skall skämmas för sina värderingar och erfarenheter vad gäller deras roll i forskningsprocessen.

När man forskar om eller undersöker ett fenomen är det viktigt att reflektera kring tillförlitlighet, dvs. undersökningens och empirins reliabilitet och validitet. Holme och Solvang (1997) påpekar att reliabilitet uppnås via noggrannhet och kritisk granskning vid utförandet av mätningen och bearbetningen av empirin. Validiteten i en undersökning är beroende av huruvida det insamlade materialet överensstämmer med frågeställningarna. Utifrån detta är det alltså viktigt att man noga planerar, utformar och begrundar sina frågeställningar och sitt urval av intervjupersoner (a.a.) vilket jag gjort i urvalsstycket, se nedan. Bryman (2006) menar att tillförlitlighet inte enbart uppnås genom att säkerställa forskningens procedur. Han hävdar att man skall rapportera resultaten av sin undersökning till intervjupersonerna då dessa kan bekräfta om resultaten överensstämmer med verkligheten.

1.7 Urval och avgränsning

Enligt Holme och Solvang (1997) är urvalet av undersökningsspersoner en avgörande del av en undersökning. Vidare påpekar de att urvalet skall göras systematiskt med utgångspunkt i vissa kriterier. Detta för att man skall öka värdet på informationen och skapa tillfälle för utförligare föreställningar om det fenomen man undersöker. Som tidigare nämnts tog jag del av fem livsberättelser varav fyra var ansikte mot ansikte och en var i form av en skriven text. För att berättaren och därmed dennes livsberättelse skulle lämpa sig för min undersökning var det av betydelse att berättaren var mellan 20-25 år och hade bott i Sverige i minst 12 år. Berättarens egenskap av att tillhöra gruppen unga invandrare var även väsentlig för min undersökning då jag ansåg det vara av intresse att denne var född och hade levt i ett land men sedan vid en relativt tidig ålder invandrat till Sverige. Utgången blev att fyra av fem berättare var kvinnor samt att en av fem var född i Kosovo och resten i Bosnien. På grund av att mina berättare alla är inom samma åldersgrupp och kommer från samma region eller del av Europa är deras

utsagor eller de slutsatser, som senare kommer redovisas i denna uppsats, inte representativa för hela gruppen ”unga invandrare”. Då var och en av berättarna var mina vänner är jag medveten om att detta kan ha påverkat resultatet vad gäller deras sätt att berätta och det de berättade om. Emellertid ser jag överlägset mer positiva konsekvenser av vår vänskap då den medförde en naturligt avspänd miljö och begravnade all nervositet vilket lade grunden för ett öppet och sanningsenligt berättande.

Uppdelningen av berättare vad gäller deras kön eller vilket deras ursprungsland är, ansåg jag inte vara relevant för min undersökning då min ambition inte var att undersöka skillnader mellan könen eller mellan deras ursprungsland. Vidare är det av vikt att påpeka att litteraturen och forskningen kring detta ämne är omfattande och den belyser ovan beskrivna syfta utifrån diverse olika synvinklar och aspekter. Då jag inte har utrymme i denna uppsats att belysa alla har jag valt att avgränsa mig till att inte belysa integrationsproblemens sociala och ekonomiska dimensioner. Fortsättningsvis är jag även väl medveten om de skilda åsikter som råder i diskussionen kring globaliseringen. Då jag valt att se på globaliseringens roll i processen av unga invandrades anammande eller utvecklande av en egen identitet är jag medveten om att det även i denna diskussion råder oenighet om vad som är sant eller falskt och huruvida globaliseringen har någon inverkan överhuvudtaget. Då jag anser mig se, i de livsberättelser jag tog del av, att globaliseringen faktiskt inverkar på formandet av identiteten har jag valt att utgå från denna aspekt i analysen.

Mina berättare är:

Fatima är 23 år gammal och studerar Globala politiska studier vid Malmö högskola. Hon flydde till Sverige tillsammans med sin familj i samband med kriget i Bosnien.

Alema är 24 år gammal och jobbar på Bauhaus. Hon flydde till Sverige tillsammans med sin familj i samband med kriget i Bosnien.

Kerim är 24 år gammal och studerar juridik vid Lunds universitet. Han flydde till Sverige tillsammans med sin familj i samband med kriget i Bosnien.

Leona är 23 år gammal och studerar vid Malmö högskola. Hon flydde till Sverige tillsammans med sin familj i samband med oroligheter i Kosovo.

Ajna är 24 år gammal och studerar till förskolelärare vid Malmö högskola. Hon flydde till Sverige tillsammans med sin familj i samband med kriget i Bosnien.

1.8 Etiska överväganden

”Respekt för medmänniskor är en grundläggande utgångspunkt för all form av samhällsforskning” (Holme & Solvang 1997:32). Denna respekt innefattar bl. a. att människors integritet skall skyddas med hjälp av tystnadsplikt och anonymitet och att de skall ha rätt att ta ställning till om de vill delta i studien (a.a.). Jag har försökt genomföra min undersökning utifrån dessa principer. I min första kontakt med mina berättare förklarade jag vad undersökningen handlar om och vad det innebär för intervjupersonen, vad jag förväntade mig av honom/henne, sedan fick denne ta ställning till om han/hon ville vara med eller ej. När de hade samtyckt erbjöd jag dem välja tidpunkt och plats för berättandet. När vi träffades frågade jag om det var okej att jag spelade in berättandet och det var ingen som hade något emot det. Jag förklarade även att jag skulle transkribera materialet och i det använda figurerade namn för att utesluta möjligheten till igenkännande och därmed skydda mina berättares integritet. Jag gav dem även möjlighet att välja ett figurerat namn. De inspelade berättelserna har jag raderat och det transkriberade materialet har jag använt och förvarat med varsamhet. Slutligen har jag skickat den färdiga uppsatsen till samtliga av berättarna.

2. Tidigare forskning

Nedan ämnar jag redogöra för befintlig forskning kring ämnet för denna uppsats. Två undersökningar som jag fann utomordentligt intressanta och relevanta för min egen studie är Sven Sauters undersökning om ungdomar med turkiskt bakgrund boende i Frankfurt och Mauricio Rojas undersökning om invandrarungdomar i Sverige. Vidare diskuteras det vilt och brett kring globaliseringens påverkan på människors identitet, dels den nationella men även den kulturella och etniska. Fragment ur denna diskussion kommer jag att återge i min analys och därför har jag inte med den här. Jag tycker att forskningen kring ämnet är omfattande och ibland lite svår att greppa, därför har jag valt ut dessa två undersökningar vilka är av speciell relevans för min uppsats.

Sven Sauter (2003) har i sin undersökning *Adolescent positioning in urban space – Locality and transnationality* undersökt frågor kring tillhörighet och självlokalisering hos andra generationens invandrarungdomar ur ett senmodernistiskt perspektiv. Hans undersökning baserades på ungdomar med turkiskt ursprung boende i Frankfurt. Hans mål var att beskriva hur unga människor som kommer från invandrarfamiljer och bor i städer tillägnar sig viktiga platser i stadsmiljön och på så sätt skapar sig ett fält av acceptans på två nivåer. Han menar att man utifrån denna process kan utträna en sorts transnationalitet.

I Sauters undersökning framkom det att ungdomarna finner ett sätt att kombinera referenserna från både sitt hemland och det land de bor i. Vidare skriver han att de på intet sätt vill välja mellan de båda länderna och dess kulturer utan vill behålla båda som referenser vilket erbjuder dem en möjlighet till självlokalisering. Ungdomarna menar att de båda kulturerna är kombinerade och att de kompletterar varandra. Sauter skriver att det är dessa ungdomars medfödda fallenhet att konstruera ett sätt att leva i utrymmet mellan två språk och två kulturer. Han menar att ungdomarna lär sig att uppskatta fördelen med samexistensen i en mångkulturell värld. Många av de aspekter som framkommit i Sauters undersökning har även framkommit i min. Flera av mina berättare säger att de båda kulturerna kompletterar varandra och att de inte hade velat välja mellan dem då de är beroende av och behöver båda.

I sin bok *Sveriges oälskade barn- att vara svensk men ändå inte* skriver Mauricio Rojas (2001) om invandrarungdomar i Sverige. Han påvisar att man ofta brukar säga att dessa ungdomar har identitetsproblem, däremot påpekar Rojas att även det svenska samhället har allvarliga identifikationsproblem med dessa barn som tyvärr inte passar in i landets idealbild av sig självt.

Han menar att den största orsaken till dessa ungdomars identitetskonflikter är att de tillhör ett land, Sverige, som inte är redo eller moget att erkänna, värna om och älska alla sina barn så som dem är. Rojas anser att Sverige som land inte bejakar mångfalden och där det annorlunda för det mesta uppfattas som ett problem eller hot. På grund av detta kan ingen av de ungdomar som han intervjuade identifiera sig med den svenska nationalstaten och därmed anamma en identitet som svensk. Istället letar de efter ett annat land men som Rojas säger så finns tyvärr detta land ännu inte. I sina samtal med invandrarungdomarna fick Rojas även veta att dessa ungdomar inte heller vill kalla sig invandrare, de föredrog att kalla sig utlänningar i det mån det står för utomstående, annorlunda, avvikande, icke-svensk. På grund av dessa ungdomars sökande efter ett nytt land kallar Rojas dem för Utopias barn, dvs. barnen från drömmarnas land. Slutligen menar Rojas att det land som dessa barn efterfrågar är det nya Sverige som vi måste bygga tillsammans. Ungdomarnas svåra kamp är en kamp som det svenska samhället istället borde utkämpa för att skapa en ny nationell identitet där det finns plats för alla. Enligt Rojas finns det ett sätt att bygga detta nya Sverige och det är genom att lyssna.

När jag jämförde de livsberättelser som jag erhöll av mina berättare fanns jag många likheter mellan dem och de samtal som Rojas återger i sin bok. Det svenska samhällets främlingsfientlighet och något utestängande attityd återkommer då och då i bådas våra undersökningar som ett led i dessa unga människors svårigheter eller helt enkelt vägran att kalla sig eller anse sig vara svenska. Däremot kan jag tycka att mina berättare hittat ett bättre sätt att handskas med denna rädsla för det annorlunda, som de upplever från det svenska majoritetssamhället. De kämpar emot det och skapar sig en egen plats i utrymmet mellan den svenska och den ursprungliga kulturen. Vidare är det viktigt att påpeka att Rojas trots sina politiskt färgade åsikter, som han uttrycker i kraftfulla ordalag, är en debattör värd att beakta.

3. Teori

Jag har valt att analysera min empiri utifrån Giddens struktureringsteori med utgångspunkt i den *ontologiska tryggheten* eftersom jag anser att denna trygghet gör sig speciellt gällande i situationen för unga invandrare och deras sökande efter identitet. Beskrivningen av teorin nedan baseras på Johanssons (2007) skildring av den. Jag ämnar även kort nämna Alsmarks (1997) perspektiv om "selfsameness" då jag tycker att det hör ihop med Giddens teori om den ontologiska tryggheten.

3.1 Struktureringsteori

Struktureringsteorin är ett försök från Giddens sida att utveckla en teori som går emot den sociologiska traditionen i ett försök att förändra grunderna för det samhällsvetenskapliga tänkandet. Teorins grund utgörs av vissa specifika antaganden om människans förmåga att reflektera över och reglera sina handlingar. En central tanke i denna teori är att strukturer innebär både begränsningar av och möjligheter till social handling (Johansson, 2007).

3.1.1 Ontologisk trygghet

Enligt Giddens är en stor del av det sociala livet grundat i rutiner och består av regelbundet återkommande beteenden. I vårt vardagliga liv handlar vi styrda av vårt praktiskt medvetna vilket gör att vi inte skänker någon närmare eftertanke till varför vi handlar på ett visst sätt. Det är först när denna rutinisering av vårt handlande störs som det blir aktuellt att undersöka vilka motiv som styr det mänskliga handlandet. När man reflekterar kring sitt handlande gör man det utifrån sitt diskursiva medvetande. Gränsen mellan det praktiska och det diskursiva medvetandet är vag och otydlig. Giddens hävdar att det är lättare att fundera över och förändra det handlande som styrs av det medvetna praktiska och som utgörs av en automatik men att försöka identifiera och styra de omedvetna motiv som styr våra handlingar är betydligt svårare. Denna rutinisering av vårt vardagliga beteende utvecklar en känsla av ontologisk trygghet (Johansson, 2007). Ontologisk trygghet är ett känslomässigt fenomen vars rötter har sitt fotfäste i vårt innersta (Giddens, 1997). Denna känsla utgörs av förmågan att kunna lita på omgivningen och att kunna hantera olika hot och faror. Rutineringen av vardagslivet bidrar till att strukturera tillvaron vilket fungerar som ett skydd mot ångest och känslor av otillräcklighet. Denna ångest är ofta relaterad till senmodernitetens ökade individuella frihet att skapa eller välja en egen identitet (Johansson, 2007).

När människors vardagsliv genomgår drastiska förändringar, vilket leder till att de inte kan upprätthålla sina vardagliga rutiner, uppstår kritiska situationer. Dessa medför radikala förändringar i individens vardagsliv och hotar hans/hennes basala trygghetssystem. Under sådana omständigheter är det viktigt att individen lyckas bevara en privat zon i vilken de har viss kontroll och möjlighet att upprätthålla en självkänsla (a.a.).

Den naturliga inställning som människor besitter ”sätter parentes”, dvs. reducerar vårt ifrågasättande av oss själva, objektvärlden och andra människor vilket förutsätter en grundläggande tillit (Giddens, 1997:275). Denna tillit leder till att människan antar en mer generell hoppfull inställning gentemot livet. Mycket av resonemangen kring ontologisk trygghet bygger på teorier kring mänsklig utveckling. Giddens menar att människan i relation till sin omgivning stegvis utvecklar en känsla av tillit, trygghet och kroppslig autonomi. Tillförlitligheten i vardagliga sociala interaktioner människor emellan bildar en stark känsla av att man delar en verklighet med andra (Johansson, 2007). I givna sociala kontexter intar människor olika positioner gentemot varandra som förändras via det sociala samspelet. I detta sociala samspel med andra konstruerar vi och rekonstruerar våra identiteter genom att ständigt inta olika positioner i interaktionen (Giddens, 1997). Människors abilitet att samordna sina handlingar med andras och deras kapacitet att framställa en känslighet inför andra människors behov och önsknings är av fundamental betydelse för utvecklandet av en ontologisk trygghet. Vidare menar Giddens att tillit är ett medel i samspelet med de abstrakta systemen och de moderna institutionerna vilka allt mer avlägsnar det traditionella innehållet i människors vardag och därmed skapar en mer globaliserad effekt. På grund av det traditionellas gradvisa försvinnande är det allt mer viktigt för individen att konstruera en livshistoria och en identitet. Strukturer existerar i människors minnen och handlingar utifrån vilka de bidrar till att ge form åt den sociala interaktionen (Johansson, 2007).

I sin diskussion kring skapandet av en känsla av ontologisk trygghet menar Giddens att det i det senmoderna samhället blivit allt viktigare för individen att välja en livsstil. Begreppet livsstil betecknar de olika kluster av beteenden, rutiner och vanor som individen utvecklar. Däremot menar Giddens att faktorer som kön, klass och etnicitet ändå har betydelse för valet av livsstil då man ska relatera dem till sina valmöjligheter (a.a.).

3.1.2 ”Selfsameness”

Alsmark (1997:10) menar att *kontinuitet* är ett nyckelord i identitetsskapandeprocessen. Denna kontinuitet står för en känsla av trygghet av att vara densamma som igår, dvs. ”selfsameness”

vilket är essentiellt för framväxten av den egna identiteten. För att man ska kunna uppnå kontinuitet är det, därmed, essentiellt att man skapar vanor och rutiner vilka ger en känsla av ontologisk trygghet.

4. Presentation och analys av empiri

4.1 Identitetens olika skepnader

I de berättelser jag tog del av upptäckte jag att det fanns en stor del likheter bland dem och teman som ständigt återkom. Nedan har jag gjort en ansats att beskriva dessa teman dels kopplat till teorin men även till mina berättares egna fasetterade och intressanta beskrivningar.

4.1.2 Identitet i migrations- och integrationsprocessen

Många iakttagelser visar att det i allmänhet är förenat med stora svårigheter att byta land. Att bryta upp från sin invanda miljö och kultur och bosätta sig i en ny sådan påverkar identitetens innersta kärna vilket får djupgående konsekvenser för individen. Att lämna sin ursprungskultur kan jämföras med att förlora en älskad person. Detta resulterar i att man inleder ett sorgearbete där mentala representationer av människor, platser samt andra associationer med den egna kulturen kommer göra sig påmindra vilket kommer uppbringa starka känslor inom personen (Allwood & Franzén 2000; Almqvist & Broberg 2000). Ajna från Bosnien berättar om sina minnen vilket kan ses som en illustration av ovan nämnda sorgprocess:

”Det var en tid som jag försökte bearbeta, som tonåring och mina minnen var det enda jag hade. Jag mindes min vackra hemstad som den vackraste, floden som den klaraste, solen som den varmaste och snön som den vitaste snön som någonsin funnits. Jag mindes mina kusiner och hur vi lekte, alla mina leksaker och vårt fina hus. Jag längtade så mycket.”

- Ajna

Således kan ovan nämnda brytning från den invanda miljön och kulturen definieras som den typ av kritiska situation som Giddens menar medför radikala förändringar i människors vardagsliv och hotar ens grundläggande trygghet (Johansson, 2007). Fortsättningsvis skriver Almqvist och Broberg (2000) att denna sorgprocess förhoppningsvis leder till att individen börjar intressera sig för den nya kulturen samtidigt som han/hon bevarar en uppskattning och saknad av den kultur man förlorat. Här kan man i generella termer påstå att detta är ett grundläggande första steg för en början till en lyckad integrationsprocess då integration definieras som ett bevarande av en viss kulturell integritet på samma gång som man inlemmas i

majoritetssamhället (a.a.). Professor Hans Lödén (2003) skriver i en artikel om invandrare från Mellanöstern att för att de ska uppnå en framgångsrik identifikation med den svenska nationalstaten och därmed en trygg identitet som "svensk" krävs det en möjlighet till detta från nationalstatens sida samt att individen visar intresse för det, för som Almqvist och Broberg uttrycker det: "det räcker inte med att vilja bli insläppt, man måste också släppas in" (Almqvist & Broberg, 2000:142). Lödén och Almqvist och Broberg talar om samma sak, dvs. en lyckad integration kräver någon sorts identifikation med den svenska nationalstaten samtidigt som möjligheten till bevarandet och därmed även identifikationen till det egna landet och den egna kulturen består (a.a.). Som situationen ser ut i Sverige idag har invandrare, i teorin den möjlighet, som Hans Lödén talar om, från staten att skapa sig en framgångsrik identifikation till den svenska nationalstaten. Däremot är denna möjlighet, enligt min mening, i praktiken i många fall enbart lite smuts under nageln på det finger som i förväg pekar ut, stämplar och tillskriver invandrare särskilda egenskaper med utgångspunkt i sina egna fördomar. Fatimas kommentar illustrerar detta:

"Väldigt mycket av det som fattas för att jag inte känner mig svensk fullt ut är, är faktiskt inte min del. Det är väldigt mycket det svenska samhället och de svenska människorna och hur de ser på en liksom. [---] man känner sig som att man inte hör hemma här, på grund av att, att man är lite frånstött, från samhället, från människorna."

- Fatima

I detta sammanhang kan denna diskussion kopplas till Rojas (2001) och hans undersökning om utopias barn där han kritiserar det svenska samhället för att vara främlingsfientligt och uteslutande gentemot invandrarungdomar vilket resulterar i att dessa ungdomar utvecklar identitetsproblem och personlighetsstörningar. Dessutom resulterar det i att dessa ungdomar har svårt att identifiera sig med den svenska nationalstaten och därtill anamma en identitet som svensk vilket gör att de glider än mer från tillhörigheten och integreringen i majoritetssamhället.

Enligt Ahmadi (2000) handlar integration väldigt mycket om en känsla, ett subjektivt tillstånd. Detta tillstånd har med individens subjektiva upplevelse av tillhörigheten att göra. Alltså menar han att vara integrerad innebär att känna sig delaktig i det spel som äger rum för ögonblicket. Därtill anser han att integration kan vara ett framgångsrikt projekt om vi betonar individers subjektiva självdefinition istället för den kulturella identitetens ändlöshet då

samhörigheten bör betraktas som flyktig, valbar och föränderlig vilket leder till att det blir lättare att integreras med varandra. Ahmadis resonemang kan i detta sammanhang kopplas till Giddens påstående om att individen bör välja en egen livsstil utifrån vilken man skapar sina vardagliga rutiner. Giddens hävdar även att valet av livsstil inte kan göras utan inverkan av olika faktorer som exempelvis etnisk tillhörighet (Johansson, 2007). En av mina berättare beskriver sitt val av livsstil:

”Jag lever ungefär med bosnisk kultur och halvt svenskbosnisk livsstil ungefär. Jag har tagit till mig det bästa av två världar ungefär, det har jag gjort.”

- Kerim

Som redan nämnts påvisar Ahmadi (2000) att den objektiva identiteten är ett fängelse eftersom den utgörs av omgivningens i förväg utpekande av individen som någon med redan fastställda egenskaper, vilket tvingar individen att vara någon annan än han/hon är eller vill vara. Han påpekar även att en sådan utgångspunkt är detsamma som att framhålla ”den andres” betydelse för individens självdefinition vilket inte alls går ihop med senmodernitetens uppfattning om en självvald och självdefinierad identitet. Enligt Alsmark (1997) är detta speciellt tydligt i identitetskonstruktionen hos många invandrare då dessa ständigt tvingas tänka och agera strategiskt oavsett om dem utsätts för överdriven idealisering eller öppen främlingsfientlighet. Detta är ett väldigt intressant resonemang då jag ställer det i jämförelse med de utsagor jag erhöll av mina intervjupersoner.

”[...] det kvittar hur länge man har bott här så undrar de fortfarande ´ja men får du, kommer de gifta bort dig och kommer du, får du välja partner själ´ och alltså massor med sådana frågor som jag liksom mot slutet börjat avsky[...] men svenskar ser ju en utländsk som, alltså alla utlänningar som, det verkar så i alla fall, som en grupp, att alla betar sig nästan likadant.”

- Leona

Ajna berättar hur hon blev hotad i skolan.

”I åttan fick jag en lapp där det stod ´Ajna, din jävla blatte du ska dö!´”

- Ajna

Fatima sammanfattar hela resonemanget då hon säger:

”Jag känner mig minst svensk när jag är med svenskar, jag känner mig, för då känner jag igen att jag inte är som dem.”

- Fatima

Däremot ser Ahmadi (2000) även en positiv sida av brytningen med den gamla kulturen och bosättningen i ett annat land och en annan kultur då han vidmakthåller, i sann senmodernistiskt anda, att denna migration även innebära en större frihet för individen att själv definiera och skapa sin identitet och sin historia. Alltjämt menar han att migrationen, för individen, innebär att denne bryter upp från vanemässiga och fixerade roller och att man tvingas resa från en partiell verklighet till en annan, vilket leder till att man upplever att det finns flera olika verkligheter. Brytningen från vanemässiga och fixerade roller kan utifrån ett ontologiskt perspektiv resultera i att individen blir ängslig och känner sig otrygg. Däremot är den fundamentala tilliten som alla människor borde ha inom sig ett vapen som den ontologiska tryggheten kan använda mot ångesten (Johansson, 2007). Därtill behöver det inte automatisk bli att invandrare känner ångest så fort de bryter upp från sin vanemässiga kultur då de kan känna tillit till det nya landets abstrakta system och människor. Belägg för detta fann jag i de livsberättelser jag lyssnade på.

”De var väl från socialen eller någonting. Och då skulle de väl fixa en massa papper och grejer och skriva på och allt sånt där för de skulle leta lägenhet till oss och sådana grejer”

- Kerim

Kerims kommentar visar tydligt att han och hans familj hade en grundläggande tillit till den svenska socialen om att de skulle hitta en lägenhet till dem.

”Jag kommer ihåg att vår lärare hette Björn, som djuret björn. Han var så snäll och fick oss att känna lite trygghet i skolan.”

- Ajna

”Vuxna då betydde jättemycket för mig och det blev, det blev ju automatisk lärare, läraren blev väldigt nära vän. Inte bara lärare som jag upplever nu [...] då tyckte jag att det blev mer påtagligt, liksom det betydde helt enkelt mer för mig då.”

- Leona

Ajna och Leona visar hur de kände en basal tillit till sina lärare vilket medförde att de kände sig tryggare.

Sålunda menar Ahmadi (2000) att migrationen är en slags frigörelse för människan. Denna frigörelse ligger i förståelsen att ens identitet bara är en bland många andra identiteter, att identiteter är flyktiga, samt att man inser att man har möjlighet att välja eller själv skapa sig en identitet som man önskar utifrån sin egen subjektiva självdefinition. Då har varken namn eller familjeband någon betydelse. Om man analyserar Ahmadis tankegång utifrån den ontologiska tryggheten leder migrationen och valbarheten av identiteter inte till någon frigörelse, det leder snarare till känslor av ångest och förvirring. Två av mina berättare belyser denna förvirring:

”Vi fick svensk medborgarskap och det var där jag blev alltför medveten om hur vilsen jag egentligen var här i livet. Jag var vilse och visste inte var jag hörde hemma eller vem jag ens var. Jag kände att Bosnien var mitt hem och jag kunde inte leva där.”

- Ajna

”[...] jag känner mig som en bosnier som är vilsen någonstans, som lever ett halvt försvenskat liv.”

- Kerim

Följaktligen, menar han, att resultatet av detta blir att myten om kontinuitet i identitet upphör att gälla samtidigt som betydelsen av grupp- eller kulturtillhörighet minskar. Till sist hävdar Ahmadi att identiteter i dagens oförutsägbara värld enbart är kortsiktiga projekt då de är flexibla och utbytbara (a.a.).

4.2 Globaliseringens intåg

För att göra det tydligare för läsaren att förstå och se sambandet mellan kommande teman i denna analys vill jag först kort redogöra för nationalstatens ursprungliga betydelse för den nationella identiteten och hur globaliseringen påverkat denna betydelse och därmed även utvecklingen av människors nationella identitet.

4.2.1 Globaliseringens öppna dörrar

Castles (2000) skriver att migration alltid ansetts vara ett hot mot nationalstaten och dess integritet. Däremot har man ändå ansett sig kunna kontrollera de kulturella skillnader som

uppstår vid migration. Detta berodde på att det var under en tid då kommunikation och transportförbindelser var dåliga och därför trodde man att människor inte skulle ha möjlighet att hålla fast vid sina förbindelser till hemlandet särskilt länge. Istället skulle de bli tvungna att anpassa sig till det nya landet. Från 1900-talets senaste hälft fram till idag har denna norm varit svår att upprätthålla då globaliseringen och dess utveckling påverkat den i så stor grad. Kommunikationsteknologin och transportmedlen har genomgått en radikal revolution. Detta har inneburit att det dels blivit praktiskt lättare för människor att röra sig mellan länder, dels att det blivit avsevärt lättare att kommunicera och hålla kontakten med människor i alla jordens hörn när helst man önskar. Summan av kardemumman har i dagens samhälle kommit att vara att folkomflyttningar, multikulturalism och etniska minoriteter blivit en av de mest betydande faktorerna vad gäller sociala och politiska ombildningar (a.a.). Fatima uttrycker sin tacksamhet mot globaliseringens öppna dörrar då hon säger:

”Tack gode Gud för delat medborgarskap, för Schengen och EU, så kan man resa.”

- Fatima

Bauman (1998) påpekar att geografin är död med vilket han menar att globaliseringens tillväxt och progressivitet sprängt de nationella, territoriella och kulturella gränserna i tusen små bitar. Vidare skriver Lödén (2003) att globaliseringen pressar nationalstaten och underminerar dess överlägsenhet. 1900-talet är det sekel under vilket nationalismen föddes. Nationalismen har medfört kulturella konsekvenser då den verkade för att väcka medvetenhet hos medborgarna för den egna nationen, det nationella språket och de nationella traditionerna och värderingarna, alltså den nationella identiteten (Burke, 1992). Alltså var grundtanken med nationalstaten ett samhälle med människor som utgjorde en homogen nationell enhet (Friedman, 1994). Därmed har globaliseringen haft till följd att människor upplever att världen krymper, att kulturer blir mer integrerade och att nationsgränser blir mindre viktiga eller ovidkommande. Dessutom hävdar man att en ny global politisk struktur börjar ta form vilken kommer få som effekt att nationalismen och dess självständiga stater får allt mindre betydelse. Alltså, dagens globala kraft hittar ständigt ett sätt att glida igenom sprickorna mellan nationer och gränser (Paolini, 1999).

4.2.2 "Svensk" identitet

Professor Hans Lödén (2003) menar att nationalstaten fortfarande är ett viktigt identifikationsobjekt för individers identitet då det är nationalstaten som än i dagens moderna samhälle står för organiseringen av utbildningen och de demokratiska processerna. På grund av detta formulerar han följande fråga: Hur är, till exempel, möjligheten för invandrare [...] att identifiera sig med den svenska nationalstaten och, därmed, skapa sig en trygg identitet som "svensk"?

Lödén skriver att människor ständigt och aktivt söker identitet. Sökandet tar sin början i barndomen och pågår sedan praktiskt taget genom hela livet. Vidare skriver han att vi, för att uppnå psykiskt välmående, strävar efter att identifiera oss med personer eller företeelser i vår omgivning. I en ansats att svara på sin egen fråga skriver han att den kulturkrock som uppstår mellan invandrades traditionella föreställningar och värden och svenska föreställningar och värden, som dessutom ofta är stadda i förändring, är troligtvis en av orsakerna som medverkar till att skapa känslor av bristande tillhörighet hos invandraren (a.a.). Ett exempel på detta är Fatimas kommentar:

"Det är någonting jag saknar med svenskarna, det är att jag inte känner igen mig i deras, i deras vardag, i deras livssituation, i deras sätt att prata, i deras uppfattning om världen och allt sånt. Det känns som att vår vänskap kan gå till en viss gräns, vi har bara ett visst antal saker som vi kan ha gemensamt, som vi kan förstå varandra med."

- Fatima

Fatimas kommentar är ett tydligt uttryck för vilken betydelse våra vanor har för att vi skall känna den ontologiska tryggheten. För som Giddens (1997) säger så är den rotad djupt i vårt innersta.

Således drar jag slutsatsen att effekten av denna bristande tillhörighet blir att invandrare söker sina identifikationsobjekt i hemlandet och dess traditionella värden och normer. Vidare har det framkommit av texten ovan att detta i dagens moderniserade värld inte är något problem då globaliseringens revolutionerande utveckling och spridning möjliggör för människor att besöka och ha regelbunden kontakt med släktingar och vänner i hemlandet, att vara politiskt aktiva och följa händelseförloppet i det egna landet. Därmed har globaliseringen

till följd att människor som lämnat sina hemländer och bosatt sig i andra, har en stor möjlighet att, med hjälp av bl.a. telefon och Internet, ha kontakt och prata med sina nära och kära i hemlandet oberoende av tid och rum. Tusentals kilometer kan fysiskt separera dem men det hindrar inte dem från att prata och till och med se varandra via webbkameror och dylikt. Detta leder då till att invandrare inte känner sig i så stor grad isolerade från sitt hemland, sin kultur och sitt folk och kan därmed ha dem som identifikationsobjekt. I dagens samhälle måste inte våra identifikationsobjekt finnas i vår fysiska närhet och omgivning, som Lödén (2003) skriver, för att vi ska kunna identifiera oss med dem. På följande vis beskriver två av mina berättare hur det känns att resa till hemlandet:

”Det är en del av min utveckling så att säga, att vara där, att känna igen att här känns det hemma på ett, ett annat sätt, som jag inte upplever i Sverige, samtidigt som jag saknar Sverige när jag är i Bosnien.”

- Fatima

”Varje gång jag har åkt ner dit, antingen flugit ner eller åkt bil så när jag kommit dit så liksom kan jag andas mycket lättare trots att det är varmt och liksom trafik och allting och jobbigt och så där så känns det liksom ah, gud så skönt och så, alltså det är en annan miljö.”

- Leona

Vidare frågar Lödén (2003) hur vi ska motverka ovan berörda reaktioner. Han tycker staten bör sträva efter att så långt det går undanröja det tillstånd av förvirring och bristande tillhörighet som många invandrare känner. Vidare påpekar han att den svenska staten borde vara mer tydlig med vad man erbjuder en individ när man erbjuder denne att bli svensk. Lödén hävdar att den svenska nationalstaten erbjuder individen att identifiera sig med politisk demokrati, fri- och rättigheter och principen om alla människors lika värde. Detta erbjudande ställer dock krav på att individen skall visa respekt för svenskt statsskick och svenska lagar samt lära sig det svenska språket. När jag kopplar Lödéns resonemang till dem utsagor jag erhöLL av mina berättare finner jag intressanta synpunkter. Som redan nämnts har mina berättare växt upp i två olika kulturer, nära på dubbelt så länge i den svenska som i sin ursprungskultur. Alla pratar flytande svenska, de flesta studerar vid universitet eller högskola, har jobbat eller jobbar och är allmänt integrerade i det svenska samhället. Trots detta kan de enbart till en viss del identifiera

sig med den svenska nationalstaten, men ingen av dem kan anamma en identitet som ”svensk”. På följande sätt uttrycker sig vissa av mina dem.

”Jag känner fortfarande att jag är mer bosnier än svensk [---]. Jag känner mig, jag känner mig inte, jag känner mig lite svensk, jag känner mig svensk när jag inte är i Sverige, det gör jag.

- Fatima

”Jag kan inte säga att jag är svensk [---]. Vi kommer aldrig vara svenska. Alltså jag kan föda ett barn eller flera barn in i, de är inte svenska bara för att de föds i Sverige, det är ju inte, de kommer ju, visst de har svensk nationalitet, men de är, de är ju inte svenska för de har inte svenska föräldrar eller så.

- Alema

[...] man har sina rötter där (Kosovo) helt enkelt, trots att man är här så har man rötterna där.[---] Jag känner mig som en albansk.

- Leona

En möjlig förklaring till detta kan bli det som Alsmark (1997:10) benämner ”selfsameness” dvs. att man är densamme som igår. ”Igår” innebär för mina berättare livet i det egna hemlandet och alltså även rutinerna och vanorna, därför är det inte särskilt överraskande om dem inte helt kan släppa identifikationen till det egna landet. Då hade dem ju behövt släppa den grundläggande tryggheten och då hade de på intet sätt kunna skydda sig från ångesten samt farorna och riskerna i samhället. Alltså kan man säga att mina berättare uppnått en känsla av trygghet via rutinisering. Då individer gör sin etniska grupp och identitet till en vana alltså något kontinuerligt har detta blivit en livsstil och därmed ett sätt att uppnå ontologisk trygghet (Johansson, 2007). Då denna trygghet hjälper individen att ta sig genom vardagliga problem och kriser är det inte särskilt förvånansvärt att etniska grupper håller fast vid sitt ursprung. Ehn och Arnstberg (1991) menar att invandrare på olika sätt försöker upprätthålla den verklighet som de känner till (alltså kontinuiteten) och som skänker dem en känsla av trygghet och som är grunden för deras personliga identitet genom att äta hemlandets mat, utöva sin religion, träffa landsmän, läsa, lyssna på radio eller titta på tv på det egna språket, delta i någon nationell förening och genom att hålla kontakten med sina vänner och släktingar och besöka dem i hemlandet. På detta sätt ger de liv åt sitt kulturella ursprung. Den betydelse som traditionen

spelade i det förmoderna samhället har nu hittat sin ersättare i den ontologiska tryggheten (Giddens, 1997). Mina berättare beskriver hur de försöker levandegöra sitt kulturella ursprung vilket tydligt visar på att de känner en gemenskap till sin etniska grupp som hjälper dem vidmakthålla den ontologiska tryggheten:

”Jag känner fortfarande att jag är mer bosnier än svensk, så att den känslan drar mig mer till Bosnien och mer till bosniska vänner och samtal om Bosnien, om kriget om allting, bosniska fester och det livet. Det sänker ens hemlängtan att umgås med, med bosnier, att prata om Bosnien och såhär.”

- Fatima

”[...] på fritiden umgicks jag endast med bosnier, ingenting annat förutom bosnier, ända sen jag kom till Sverige. Jag har aldrig haft nära svenska vänner, aldrig, eller någonting annat. Det har bara varit bosnier hela tiden. Och hemma så pratade vi också bara bosniska, hela tiden.”

- Kerim

”Vi lekte mest med andra barn från Bosnien.[---] Jag och mina vänner var i samma båt i våra tankar och vi visste precis hur det kändes, vi var så lika, vi längtade, vi förstod hur mycket det betydde att få prata sitt språk på rasten.”

- Ajna

Sammanfattningsvis kan man säga att kulturkrockar är orsaken till att individer förlorar möjligheten till att känna tillhörighet till den svenska nationalstaten och dess kultur vilket gör att individen istället vänder sig till det som är tryggt och vanemässigt, alltså sin ursprungliga kultur och dess traditioner och värderingar. Behovet av att känna sig trygg har alltså föranlett invandrare att konstruerat en livsstil utifrån denna önskan. I avsnittet nedan skall jag försöka belysa den livsstil som mina berättare skapat utifrån sin strävan att känna sig trygga i tillvaron.

4.2.3 Dubbel kulturell tillhörighet

Carl Martin Allwood skriver så här:

Människan anpassar sig till den omgivning hon befinner sig i. Barnet tar i hög utsträckning till sig de olika förhållningssätt, förståelser och värderingar som det exponeras för. Att växa upp i en kultur innebär alltså att bli delaktig av den. Ett ofta föreslaget kännetecken på att man har tillägnat sig en

kultur är att man klarar av att interagera socialt med andra människor utan att dessa uppfattar beteendet och vad man säger som konstigt eller avvikande (Allwood, 2000:49).

Detta är ett mycket intressant antagande att utgå från i diskussionen kring nationell identitet och kulturell tillhörighet. Samtliga av mina berättare föddes och levde i ett land, dvs. sitt hemland, i kanske ca 7-9 år och flydde/emigrerade sedan till ett nytt land, Sverige i detta fall. Med utgångspunkt i Allwoods resonemang är det följdriktigt att förutsätta att de har en etablerad kulturell tillhörighet till både den kultur som hör deras hemland till och den kultur som hör Sverige till. Allwood (2000) hävdar vidare att tillhörigheten och därmed identifieringen med en viss grupp, en viss kultur, påverkar individens självbild då denne grundas i gruppens kulturella förståelse. Dessutom ställer denna grupp krav på sina medlemmar i form av godtagbart beteende baserat på de värderingar som råder i gruppen. Vad händer då när en person har växt upp med, anammat och identifierar sig med två olika kulturer? Almqvist och Broberg (2000) förmedlar ett möjligt svar på denna fråga då de hävdar att många familjer, med tillhörighet i två kulturer, delar in livet i två kulturella zoner: hemmet, där föräldrarna eftersträvar att barnen skall uppföra sig utifrån traditionella kulturella värderingar och samhället, där barnen uppmuntras att vara och göra som alla andra. Ajna berättar hur hon försökte passa in i den nya kulturen och vara som alla andra:

”Jag gick runt i klassrummet hämtade en sax, klippte lämnade tillbaks saxen klistrade i mitt häfte precis som de andra. Jag kopierade och härmade det de gjorde. Så jag måste sett ut som en av dem som om jag inte var så ny i alla fall. Det var väl det de förväntade sig av mig. Men hela tiden var jag livrädd.”

- Ajna

Almqvist och Broberg skriver, med förutsättningen att människor växer upp i *en* kultur, ”hur vi blir som människor är [...] i mycket hög utsträckning en fråga om vilken kultur vi växer upp i” (Almqvist & Broberg, 2000:119). Tvärtemot finns det socialantropologer som vidmakthåller att människor har tillgång till flera kulturella traditioner samtidigt speciellt nu när globaliseringen möjliggör att vi dagligen kommer i kontakt med kulturer som vi annars kanske aldrig hade hört talas om (Burke, 1992). Vidare skriver Almqvist och Broberg att invandrarbarns utveckling influeras av det samhälle som deras föräldrar kommer ifrån då föräldrarna har det som sin referensram. Detta medför att barn endast begränsat har nytta av den ”karta”, dvs. de värderingar och normer, som de har med sig från hemlandet, i den nya

”terrängen”, dvs. i det nya landet, den nya kulturen vilket leder till att de i början måste treva sig fram tills de är tillräckligt bekanta med terrängen för att rita sig en egen karta (Almqvist & Broberg, 2000). Ajnas kommentar ovan beskriver hur hon upplevde sin allra första skolgång i det nya landet (Sverige). Nedan beskriver hon hur hon upplevde det efter några år i Sverige:

”När jag började gymnasiet [...] var jag den enda invandraren i klassen. Men den här klassen var helt underbar. Jag tyckte om de såå mycket. De sa att de trodde att alla invandrare var kaxiga och tuffade sig men att jag inte alls var sådan. Jag var speciell och jag var en bra tjej och en bra kompis. Det var så skönt att få en ny start den här gången och någon kunde äntligen få lära känna mig så som jag kände mig.

- Ajna

Ajnas första kommentar illustrerar tydligt osäkerheten hon kände eftersom hon inte riktigt visste hur hon skulle bete sig eller använda den ”karta” hon hade från hemlandet i sin sociala interaktion i skolan. Däremot visar hennes andra kommentar att hon, eftersom hon skapat sig en egen ”karta” kände sig mer säker och trygg och vågade därför visa sitt sanna jag. Giddens (enligt Johansson, 2007) skriver att det är mycket viktigt att individen lyckas upprätthålla en privat zon under de kritiska situationer som uppstår i livet. Ajna skapade sin egen privata trygga zon i sina tankar vilket hon beskriver nedan:

”Och att dagdrömma och fly från verkligheten gömma mig i mina tankar och minnen var nog väldigt lidelsefullt för mig för jag längtade så till den tiden men jag kunde inte återvända och det var mitt enda skydd, mitt lilla gömställe när någonting var hotfullt någon lärare var elak eller kompisar som retades jag ville bara tillbaks.”

- Ajna

Således menar Almqvist och Broberg att den karta, som unga invandrare skapar, att präglas av två ”terrängar” alltså två kulturer, vilket resulterar i att deras karta kommer vara annorlunda och mer mångsidig än de kartor som infödda svenska barn använder sig av (Almqvist & Broberg, 2000). Fatima och Alema från Bosnien beskriver den nyanserade utveckling av sin karta eller val av livsstil om man ska beskriva det utifrån strukturteorin, med ett poetiskt och kraftfullt språk:

”Väldigt få har delat upp sitt liv mellan två kulturer och blivit en shake av det hela liksom, blivit en mix och kan sen bestämma var de ska känna sig hemma, men hemma är liksom lite här beroende på hur du känner dig och lite där beroende på hur du känner dig. Det som är det bästa, det känns som att jag har ett val, jag kan bo där hur länge jag vill och jag kan bo här hur länge jag vill. Det känns, det känns som att jag har öppna gränser till båda länderna [...].”

- Fatima

”Om man har något i sitt hjärta så har man, man kan inte spela någon annan. Jag behöver inte spela någonting för man är ju, man är ju både svensk och bosnisk egentligen, lite, lite av varje”.

- Alema

I sin undersökning om identitet, tillhörighet och val av livsstil bland ungdomar med turkiskt ursprung boende i Frankfurt fick Sven Sauter (2003) ta del av praktiskt taget samma tankar, funderingar och resultat som jag. Han skriver att ungdomarna han pratade med vägrade välja mellan de båda kulturerna utan hittade istället ett sätt att kombinera och dra nytta av de båda kulturerna i dagens mångkulturella värld. Detta framgår även av mina berättares kommentarer ovan. Fatima säger även så här:

”De (kulturerna) kompletterar varandra, så det känns väldigt mycket som att jag behöver båda för att jag skall känna mig fullständig, hel så att säga. [---] det hade varit värst att välja, det hade varit, det är lite som att välja mellan mamma och pappa, så det, det går inte. ”

- Fatima

Detta är egentligen den ultimata lösningen för dagens senmoderna identitet. Eftersom många forskare, bland dem Giddens (2003), hävdar att individens frihet att välja bland dagens fragmentariska och tillfälliga identiteter ger upphov till känslor av ångest och otillräcklighet, är därför ovan nämnda kombination av två kulturer som referens för identifikation en ideal lösning. Individens behöver inte ängslas över valet utan skapar en kombination där de båda kulturerna kompletterar varandra. Individens skapar därmed vardagliga rutiner och vanor präglade av de båda kulturerna vilket leder till att den ontologiska tryggheten är stabil och

stark. Individerna kan på så sätt känna en grundläggande tillit till människorna och institutionerna i de båda länderna vilket enbart är till deras fördel.

För att återgå till Lödén (2003) fråga om hur möjligheterna ser ut för invandrare att identifiera sig med den svenska nationalstaten och därmed anamma en identitet som svensk. Jag har genom denna analys visat att ursprunget och hemlandet spelar en stor roll i identifikationen för mina berättare, dock spelar dem inte en avgörande roll. Så här säger flera av mina berättare:

”Det är inte våra människor som vi levde med förut, innan kriget egentligen, visst det är samma människor men de har förändrats så som vi också har förändrats. Men när vi kommer till Sverige sen igen då är vi utstötta här, så då, då är vi ju invandrarna, så egentligen har man inte, alltså vi hör inte hemma någonstans, eller jag tycker inte att jag hör hemma någonstans riktigt, inte här och inte i Bosnien.”

- Alema

”Det var inte väldigt trevligt att komma tillbaka till sin egen stad och se någon annan bo där [...] men man kände sig inte riktigt hemma.”

- Kerim

”Alltså dem där nere (i Kosovo) har ändå, när det gäller olika traditioner och olika sätt att se på saker, de har ju förändrats där nere. [---]Och så kommer jag ner där och är mycket mer traditionell än alla andra där nere.”

- Leona

Jag tycker att Lödén är alldeles för enkelriktad i sin fråga. Mina berättare visar och bevisar att man inte enbart behöver ha den svenska nationalstaten som identifikation eller ens anamma en identitet som svensk för att bli inkluderad i det svenska samhället. Samtidigt som det framkommit i analysen ovan att invandrare allt som ofta vänder sig till det egna ursprunget och det egna hemlandet i sitt sökande efter en stabil identitet. Däremot visar Alemas, Kerims och Leona citat ovan att det ursprung och de traditioner som man söker i hemlandet är de man minns från när man själv bodde i sitt hemland. Alltså är det inte alltid självklart att man identifierar sig med dagens existerande traditioner, vanor och strukturer i hemlandet. Giddens menar (enligt Johansson, 2007) att strukturer existerar i människors minnen vilket förklarar

varför mina berättare finner en källa till sin ontologiska trygghet i sitt ursprung och de traditioner och vanor som de minns från sitt liv i hemlandet. Då de inte fullt ut finner sina identifikationsobjekt i hemlandet, som det ser ut idag, lämnar det plats åt att identifiera sig med vissa fenomen befintliga i den nya landet, Sverige. Således blir mina berättares identitet en mix, en shake av det bästa av två kulturer som de själva så fint uttrycker det.

5. Slutdiskussion

Jag inleder slutdiskussionen med att redogöra för mitt syfte och mina frågeställningar. Sedan kommer jag att diskutera vissa aspekter som framkommit i min analys och som jag anser vara ytterst intressanta.

Syftet med denna uppsats var att diskutera unga invandrades erfarenheter av mötet mellan ursprunglig och svensk kultur där speciell vikt lades vid identitetsbegreppet. I min första frågeställning undrade jag vilka faktorer som ligger bakom huruvida individen betraktar sig som svensk eller inte. I den andra undrade jag vad dessa faktorer beror på. Intressanta, inte helt okomplicerade element framkom ur denna frågeställning. En av dessa var att ingen av mina berättare kände sig som svensk och hade därmed inte anammat en svensk nationell identitet. Däremot, trots att de kände sig som bosniska eller kosovoalbanska var det inte det enda de kände sig som eller rättare sagt som de identifierade sig med. Många av dem menade att man inte kan kapa av sina rötter. De har man med sig var man än befinner sig, ens barn kommer ha dem och ens barnbarn. Rötterna är det som finns i deras hjärtan. Emellertid har de inte låtit rötterna påverka valet av livsstil och utvecklandet en egen stabil identitet. Alla mina berättare har vant sig vid livet i Sverige och de har kommit att älska Sverige som sitt andra hemland. De har anpassat sitt sätt att leva så att det både överensstämmer med svenska och bosniska eller kosovoalbanska värderingar och traditioner. I och med detta har det alltså funnit objekt att identifiera sig med inom de båda ländernas kulturer. Vissa saker, vissa normer eller vissa traditioner som man inte kunde känna igen sig i eller ta till sig från hemlandet har man tagit avstånd från, samma sak i mottagarlandet. På så vis har mina berättare skapat sig en livsstil och en identitet som de själva definierar sig med. De har tagit tillvara på det bästa av de båda kulturerna och länderna och gjort det till sitt eget. Detta leder till att de känner sig trygga i de båda kulturerna och kan därmed pendla mellan dessa.

Till detta vill jag koppla Ahmadis (2000) argument om att dagens globaliserade och individualiserade värld möjliggör för individen att betrakta migrationen som en frigörelse då individen kan ta avstånd och helt avsäga sig sitt ursprung och därmed skapa sig en helt ny identitet och historia. Vidare påstår han att identiteter bara är en vara på den globala marknaden som individen så gott som kan köpa till sig på E-bay. Så upplever jag hans resonemang och det har gjort att jag i timmar funderat kring detta. Jag vet inte riktigt om jag håller med Ahmadi om detta fullt ut eller ens en smula. Visst kan jag tänka mig att det finns massvis med människor som mer än gärna skulle vilja avsäga sig sitt ursprung, sin kultur och även sitt familjenamn och

börja om från början, men som en av mina berättare sa ”om man har något i sitt hjärta så har man, man kan inte spela någon annan”. Därför tycker jag att människor aldrig kan avsäga sig sitt ursprung helt och hållet, däremot kan de absolut hitta identifikationsobjekt i andra kulturer och länder utifrån vilka de formar sin identitet. Visst har migrationen inneburit en större möjlighet för mina berättare att omforma sin identitet och skapa sig en livsstil med utgångspunkt i sina egna önskningar och livsplaner. Men trots denna frihet har ingen av dem valt att skapa sig en helt splitter ny identitet och historia, istället har de, som nämnts ovan, valt att integrera de båda ländernas kulturer till en egen nyanserad identitet. I dagens mångkulturella värld är det många gånger till ens fördel att tillhöra flera kulturer då det av många anses vara sällsamt och eftersträvansvärt.

Ahmadis andra påstående om att identiteter är en vara på den globala marknaden anser jag vara ett skämt. På så vis simplificerar han identiteter och dess betydelse för individens person och känsla av trygghet i vardagslivet. Visst har världen blivit mer fragmentiserad och opersonlig men jag vägrar att tro att identiteter enbart är en vara man kan köpa till sig efter några klick med datormusen. Människor behöver fortfarande objekt att identifiera sig med, att finna sig själva i och att därmed skapa ett tryggt själv utifrån vilket de kan leva sina liv på ett sätt som passar dem. Såklart har globaliseringen, med sin utveckling av kommunikationsmedier, medfört att människor idag i större utsträckning identifierar sig med samma objekt. Det viktiga är själva processen av identifieringen, att den sker och utvecklas. Resultatet kommer ändå bli att människor gör om identifiering till något eget, eftersom varje människa är unik.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga till alla barn, ungdomar och vuxna, som hör till kategorin unga invandrare, som genomgår identitetskriser och ängslas över svårigheten att välja. Jag vill att de ska veta att valet inte består av antingen eller, svart eller vitt. Jag vill att de ska veta att det finns en gyllene medelväg i vilken de kan finna sin trygghet och tillfredsställelse. De måste inte välja. De behöver bara hitta ett sätt att mixa de två ländernas kulturer till en härlig shake.

6. Referenslista

Ahlberg, K (2004) ”Att skapa och transkribera en berättelse – en del av tolkningen” i Carola Skott (red.): *Berättelsens praktik och teori – narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Ahmadi, N. (2000) ”Kulturell identitet i gungning” i Carl Martin Allwood & Elsie C Franzén (red.): *Tvärkulturella möten - grundbok för psykologer och socialarbetare*. Falkenberg: Natur och Kultur 2000.

Almqvist, K. & Broberg, G. A (2000) ”Kulturella skillnader i barnuppfostran och utvecklingsideal” i Carl Martin Allwood & Elsie C Franzén (red.): *Tvärkulturella möten - grundbok för psykologer och socialarbetare*. Falkenberg: Natur och Kultur 2000.

Allwood, C. M (2000) ”Kulturell och social påverkan” i Carl Martin Allwood & Elsie C Franzén (red.): *Tvärkulturella möten - grundbok för psykologer och socialarbetare*. Falkenberg: Natur och Kultur 2000.

Allwood, C. M & Franzén, C. E. (2000) ”Tvärkulturella möten” i Carl Martin Allwood & Elsie C Franzén (red.): *Tvärkulturella möten - grundbok för psykologer och socialarbetare*. Falkenberg: Natur och Kultur 2000.

Alsmark, G. (1997) ”Inledning” i Gunnar Alsmark (red.): *Skjorta eller skäl? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.

Bauman, Z (1998) *Golbalization – the human consequences*. London: Polity Press.

Bryman, A. (2006) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB

Burke, P. (1992) ”We, the people: Popular culture and popular identity in modern Europe” i Skott Lash & Jonathan Friedman (red.): *Modernity and identity*. Oxford: Blackwell Publishers.

Castles, Stephen (2000) *The End of National Belonging, Citizenship and Migration*. London: Macmillan Press

Castles, S & Miller J. Mark (2003) *The age of migration*. New York: The Guilford Press.

Cronlund, K. (2004) *Människan socialt och kulturellt*. Stockholm: Bonnier Utbildning AB.

Ehn, B. & Arnstberg, K-O. (1991) "Det osynliga arvet" i Åke Daun & Billy Ehn (red.)
Blandsverige – kulturskillnader och kulturmöten. Stockholm: Carlssons Bokförlag

Ekman, I. (2004) "Livsberättelser och språk" i Carola Skott (red.): *Berättelsens praktik och teori – narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Friedman, J. (1994) *Cultural identity & Global Process*. London: SAGE Publications.

Giddens, A. (1997) *Modernitet och självidentitet*. Göteborg: Daidalos AB.

Giddens, A. (2003) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Hall, S. (1999) "Kulturell identitet och diaspora" i Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn, (red.): *Globaliseringens kulturer – den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa

Hettne, B., Sörlin, S. & Østergård, U. (1998) *Den globala nationalismen*. Stockholm: SNS Förlag.

Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1997) *Forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, T. (2007) "Anthony Giddens och det senmoderna" i Per Månsson (red.): *Moderna samhällsteorier – Traditioner, riktningar, teoretiker*. Norstedts Akademiska Förlag.

Kellner, D. (1992) "Popular culture and the construction of postmodern identities" i Scott Lash & Jonathan Friedman (red.): *Modernity and identity*. Oxford: Blackwell Publishers.

Lödén, H. (2003) "Globalisering och identitet" *Utbilder*, 3/4, 3-6.

Lödén, Hans (2005) ”Att välja vara ”svensk”- en undersökning om nationell identitet bland ”svenska” och ”andra” gymnasieungdomar.” (elektronisk) *Tvärsnitt*. Vetenskapsrådets officiella hemsida

<http://www.vr.se/huvudmeny/arkiv/2005/tvarsnittnr12005/essaattvaljavarasvenskenundersokningomnationellidentitetsblandsvenskaochandragymnasieelever.4.6703f9bd10e07db4ff180002113.html> (2008-05-25)

May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Nyberg, E. (2000) ”Barnfamiljers migration – uppbrott och förändring” i Carl Martin Allwood & Elsie C Franzén (red.): *Tvärkulturella möten - grundbok för psykologer och socialarbetare*. Falkenberg: Natur och Kultur 2000.

Paolini, A. (1999) ”Globalisering” i Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn, (red.): *Globaliseringens kulturer – den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa

Rojas, M. (2001) *Sveriges oälskade barn – att vara svensk men ändå inte*. Köping: Brombergs Bokförlag AB

Sauter, S. (2003) ”Adolescent positioning in Urban space – Locality and Transnationality” i Rosemarie Sackmann, Bernhard Peters & Thomas Faist (red.): *Identity and Integration – Migrants in Western Europe*. Burlington: Ashgate Publishing Company.

Skott, C. (2004) ”Att gripa sig an berättelsen” i Carola Skott (red.): *Berättelsens praktik och teori – narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.